

Mattheus Ignatius van Bree

geb. Antwerpen 22.2.1773, overl. Antwerpen 15.12.1839. Leerling van P.J. van Regenmorter te Antwerpen, en van Fr. A. Vincent te Parijs. In 1827 werd hij hoogleraar-directeur van de Academie te Antwerpen. Leermeester van G. Wappers, N. de Keijser en anderen. Schilder van historische taferelen en portretten; etsen en lithograaf.

Burgemeester van der Werff biedt zijn degen aan het volk (1816-17)

olie/doek. 430x574 cm.; niet gem.

Museum De Lakenhal, Leiden

toestand: matig; vuil en op verschillende plaatsen gescheurd; schoongemaakt in 1878, en in 1925 door A. Coert vernist.

herkomst: geschenk van Koning Willem I aan de stad in 1818 (Notulen burgemeesteren G); geplaatst op het stadhuis; (Inventaris Schilderijen op het stadhuis, 1867, nr. 84); in 1872 overgebracht naar Museum De Lakenhal te Leiden.

tentoonstellingen: Gent, 1817-18; Leiden, Stadhuis, "Oudheden en bijzonderheden betreffende het beleg en ontzet der stad Leyden", 4-6.10.1824, nr. 77.

literatuur:

brieven van John Bowring (1813), p. 216; Tijdschrift van Kunsten en wetenschappen van het departement der Zuiderzee: Mengelwerk voor 1813, p. 678 v.; Kunst- en Letterbode, 1814; N. Cornelissen, Notice historique sur l'acte de dévouement de Pierre van der Werff, Gent 1817, passim; L. Knappert, Leiden ontzet, Holland Gered, Leiden z.j. (1914), afb. p. 21; J. Knoef, tussen rococo en romantiek, Den Haag 1943, p. 195 en 278; idem, een eeuw Nederlandsche Schilderkunst, Amsterdam 1943, p. 45; Feestwijzer Drie-Octoberviering 1949 e.v.; R.H. Wilenski, Flemish Painters 1430-1830, Londen 1960, II, pp. 460, 462; Rijksmuseum Bulletin 16 (1968), p. 116; Antiek 12 (1977-78), p. 639 v., afb. 7; cat. tent. Amsterdam, Rijksmuseum, "Het Vaderlandsch Gevoel", 24.3-25.6.1978, nr. 21a, met afb. p. 102; G. Jansen, "De vergangelijke glorie van Matthijs van Bree", Oud-Holland 95 (1081), p. 229-232, met afb. 6; Hutspot ..., pp. 20 (afb.) en 21 (det.).

Op de tentoonstelling van Levende Meesters te Amsterdam, 1813 werd een (thans onbekende) schets getoond. Blijkens brief van 28.6.1816 van Van Bree aan Jeronimo de Vries (Den Haag, Koninklijke Bibliotheek, portefeuille 121b: vr. med. mevrouw E. Koolhaas, Utrecht dd. 17.12.1979) is deze schets verkocht. Tijdens zijn reis naar de Zuidelijke Nederlanden in 1816 zag J. Jelgerhuis Van Bree en assistenten aan het schilderij werken, dat in opdracht van Willem I vervaardigd werd. (vgl. A.E. d'Ailly, "Rijze door Brabant Ao.1816. Antwerpen, Gent, Brussel", Historia 4 (1983), p. 80-94). G. Wappers behandelde in 1829 hetzelfde onderwerp (Centraal Museum, Utrecht, inv. 425, ex verz. Van Twisk). Dit onderwerp is historisch zeker niet correct; de heldendaad van Van der Werff is apocrief, en komt eerst in de 17^e eeuw in de literatuur voor. Het schilderij is gegraveerd door C. Normand in: Verzameling van de merkwaardigste voortbrengselen der hedendaagse schilderschool, Gent 1824, pl. 61, en gelithografeerd door C.C.A. Last, uitgegeven door Desguerrois & Cie. Een kopie door L. Rummelink te Leiden in 1850 op de tentoonstelling in Ars Aemula Naturae te Leiden, p. 15 nr. 76. Volgens Cornelissens, op cit., bestemd voor het Koninklijk Paleis te Amsterdam; daar heeft het echter nooit gehangen.

Tentoonstelling in „De Lakenhal“

Detail uit het grote schilderij van M. van Bree. (Foto: „De Leidse Courant“).

Voorwerpen die de herinnering levendig houden

HET Drie-Octoberfeest is een traditie geworden. En het programma dat in de loop der jaren om deze herdenking geweven werd, is al even traditioneel. Elk jaar moeten we even lachen, als we de feestwijzer onder ogen krijgen en dan telkens weer constateren dat het bekende programma-punt „het springen van de fontein“ weer is opgenomen. Toch ziet er iets in. Evenals het feest een traditie is, moet ook het programma dat zijn!

Maar naast dat springen van de fontein is er nog een ander programma-punt, waaraan doorgaans weinig aandacht besteed wordt, nl. de openstelling van „De Lakenhal“, om de Leidenaars in de gelegenheid te stellen de Drie-October-afdeling te gaan bezichtigen. Er is echter een kern van

oude-getrouwen, die ieder jaar opnieuw het groene trapje beklimt en op de tweede etage gaat kijken naar de Leidse hutspot en... het grote schilderij van Mattheus van Bree, voorstellend burgemeester Van der Werff, die aan het muitende volk zijn degen aanbiedt.

In oude vergeelde boeken vonden wij de historische woorden terug. „Soo ghy met mijn doot beholpen zijt, iek moet eens sterven en het is my even veele oft ghijt doet op alsulcker mate ofte de viant, want mijn sake is goet. Sijt ghy dan met mijn doot beholpen, neemt mijn lichaam, snydet dat entstueken ende deylt daer van

soo vele als strecken mach, is eens ghetroot“.

De schilder heeft in dit schilderij — door koning Willem I in 1818 aan Leiden geschonken — gepoogd een zo groot mogelijk dramatisch effect te bereiken, door, volgens de opvattingen van die tijd, scherpe tegenstellingen uit te beelden. Men ziet er een grote groep van wilde soldaten, die oproer kraaien, naast schreiende moeders, een dood kindje, een flauw gevallen meisje, een stervende grijsaard en een levenloze vrouw. Tegenover hen staat rustig en waardig burgemeester Van der Werff, de degenpunt op z'n borst, temidden van zijn raadslieden. Vóór hem een groepje burgers, dat zijn voorstel niet wil aanvaarden en dit op duidelijke wijze uit door het kussen van des burgemeesters schoen.

Het is een reusachtig doek van 4,31 bij 5,75 meter, dat maar kwalijk esthetische bewondering kan wekken. Niet voor niets wordt het schilderij zorgvuldig weggeborgen achter een loze muur, om slechts op 3 October te voorschijn te komen! Op die dag wordt niet gekeken of het schilderij wel kunstzinnig verantwoord is; men gaat slecht kijken omdat het 't bekende schilderij van Van der Werff is.

Maar er is op die afdeling nog meer te vinden. Men ziet er de beroemde Leidse hutspot, door de aan iedereen bekende weesjongen in de ochtend van 3 October 1574 bij de Lammeschans gevonden, Franse brieven van admiraal Boisot aan Jan van der Does, tijdens het beleg door postduiven overgebracht, een stuk van een Spaanse vaandel, een scharnier van een geuzen/vaandel, een kaartspel in het Spaanse kamp gevonden, het wandtapijt met kaart van Leiden en omgeving in 1574 — waarover wij reeds schreven — en nog twee schilderijen, die het binnenvallen van de Geuzenvloot en de uitdeling van haring en wittebrood weergeven. Voorts zijn er vele penningen en munten, geslagen tijdens het beleg, en nog vele andere curiosa, waarvan de historische waarde misschien niet zo groot zal zijn, maar die voor de Leidenaars toch zeer waardevol zijn, als reliëfs van het beleg.

„De Lakenhal“ is als stedelijk museum steeds een bezoek waard; iedere ordentelijke Leidenaar behoort er eens geweest te zijn. Maar op 3 October vooral is het aan te bevelen eens een bezoek te gaan brengen. In het drukke feest-gevoel is het een welkome afwisseling, om eens rustig door het stille museum te wandelen en eens te gaan kijken naar de voorwerpen, die de geschiedenis van Leidens beleg en ontzet levendig houden voor het nageslacht.

**Leidsche Courant,
1 oktober 1949**